

FINSKA

Finska är ett av Sveriges nationella minoritetsspråk, men också majoritetsspråket i Finland. Det påverkar finskans ställning och det arbete som man gör för att vårda och hålla språket vid liv i Sverige.

Hur kom finskan till Sverige?

Finska har talats i Sverige mycket länge. Det har också länge varit det näst största språket i Sverige, efter svenskan. Människor har rört sig fritt över Bottniska viken under många århundraden och Finland och Sverige var under 600 år samma land, fram till 1809. Men några större invandringsvågor kan urskiljas:

På 1500- och 1600-talen flyttade många människor från nuvarande Finland till Sverige. De kallades skogsfinnar eller svedjefinnar eftersom de utnyttjade en speciell odlingsteknik: svedjebruk. Tekniken innebär att man bränner ner skog och använder den brända marken med askan för odling av säd.

Även på 1800-talet flyttade många människor från Finland till Sverige för att undkomma kriget, men också av politiska skäl efter att Sverige förlorat Finland till Ryssland 1809. Mot slutet av århundradet flyttade många för att arbeta inom träindustrin.

Under andra världskriget skickades cirka 70 000 finländska barn till Sverige för att slippa kriget i Finland och de umbäranden som det innebar för familjerna. De här barnen brukar kallas för finska krigsbarn. Många återvände hem efter kriget, men omkring 15 000 blev kvar i Sverige.

När de finska krigsbarnen kom till Sverige hade de lappar med namn och adress runt halsen.

På 1960- och 1970-talen flyttade väldigt många människor från Finland till Sverige för att arbeta. Man brukar tala om arbetskraftsinvandring under de här årtiondena. Det fanns gott om jobb i Sverige och lönerna var bättre än i Finland. Ofta var också standarden på bostäder högre i Sverige. Bara under året 1967 flyttade drygt 40 000 människor från Finland till Sverige.

Nationellt minoritetsspråk

Eftersom finska har talats så länge i Sverige fick finskan år 2009 status som nationellt minoritetsspråk.

Finskan hade redan år 2000 fått en särställning genom att man skapade så kallade förvaltningsområden. Man valde ut fem kommuner där det ansågs bo många finsktalande: Haparanda, Kiruna, Gällivare, Pajala och Övertorneå. Invånarna i dessa kommuner fick rätt att använda finskan i kommunikationen med olika myndigheter. År 2019 ingick 66 kommuner i förvaltningsområdet. Där har alltså finskspråkiga lite större rättigheter att använda sitt språk. Man har rätt att kommunicera med myndigheter på finska, att låta sina barn gå i tvåspråkig förskola och få äldreomsorg helt eller till väsentlig del på finska.

I Sverige finns några sverigefinska skolor där undervisningen sker till hälften på finska och på svenska. Det finns även en del finskspråkiga klasser. Man kan studera finska vid tre universitet i Sverige och det finns ett antal studieförbund som arrangerar kurser i finska i olika delar av landet.

Finskspråkiga elever har också en uttalad rätt till modersmålsundervisning och det räcker med att en elev i klassen önskar undervisning, så ska skolan arrangera det.

Områden i Sverige där finska talas i dag

I norra Sverige och Finland har finska talats mycket länge på båda sidorna om den nuvarande riksgränsen.

Andra områden där det har bott finskspråkiga under lång tid är trakterna runt Stockholm och Mälardalen.

Under arbetskraftsinvandringen flyttade många finnar till bruks- och industriorter i Sverige, som t.ex. Eskilstuna, Fagersta och Borås. I dag bor det finsktalande i hela Sverige.

Antal talare

Eftersom det inte förs statistik över vilka språk som invånarna i Sverige talar vet man inte heller antalet talare av finska i Sverige. Man vet dock att det finns drygt 700 000 personer med finsk bakgrund i Sverige. Det betyder att antingen de själva, någon av deras föräldrar eller någon av deras mor- eller farföräldrar är född i Finland. Men det säger förstås ingenting om modersmålet; en del personer födda i Finland har ju svenska som modersmål (**finlandssvenskar**) och en del som är födda i Sverige av finska föräldrar kanske inte kan finska.

Det har dock gjorts beräkningar på hur många i Sverige som skulle kunna ha finska som modersmål. En sådan beräkning har lingvisten Mikael Parkvall presenterat i boken "Sveriges språk i siffror – vilka språk talas och av hur många?" Han menade att det år 2012 kunde finnas cirka 175 000 modersmålstalare av finska i Sverige.

Man kallar dem som kommer från Finland och har finska som modersmål för **finnar**. Men om man menar personer som kommer från Finland, oavsett vilket språk de har som modersmål, till exempel svenska, finska eller samiska, brukar man säga **finländare**. De finnar som bor i Sverige och talar finska eller som har föräldrar som talar finska kallas för **sverigefinnar**.

I Finland talar cirka 90 procent av invånarna finska, det vill säga ungefär 4,9 miljoner. Många finländare flyttade vid förra sekelskiftet till Nordamerika och till Australien, så finska talas även där.

Kultur

Finland var under många århundraden, fram till 1809, en del av Sverige. Man talade om den östra rikshalvan när man menade nuvarande Finland. Därför är länderna kulturellt ganska lika. Men det finns förstås också skillnader.

Många första generationens invandrare, som är födda i Finland, har bevarat en del finska traditioner. Det kan handla om att man har traditionella finska maträtter på julbordet, som kålrotslåda. Eller att man tänder en stor brasa på midsommarafton, en sådan som man i Sverige brukar ha vid valborg.

Finnar i Sverige har också egna, sverigefinska traditioner. Sverigefinnarnas dag firas den 24 februari varje år. Man har en egen sverigefinsk flagga, som är en kombination av den svenska och finska flaggan. Varje år utses årets sverigefinne, en person som har utmärkt sig på ett positivt sätt.

Den sverigefinska flaggan finns med när sverigefinnarnas dag firas.

Anna Järvinen är en sverigefinsk sångerska och låtskrivare.

SVT sänder nyheter på finska varje vardag och Sveriges radio har många finskspråkiga program. Det finns också två finskspråkiga tidningar i Sverige. Sedan några år tillbaka arrangerar sverigefinsk media en omröstning om årets sverigefinska ord. År 2017 vann ordet fiikata – att fika.

Det finns ganska mycket sverigefinsk kulturverksamhet: körsång, teater och konstutställningar. Några kända sverigefinnar är Markoolio, Miriam Bryant och Anna Järvinen.

Språkets ursprung

Finska är ett **finskt-ugriskt språk**, och språkgruppen som finska tillhör kallas för östersjöfinska språk. Finskans närmaste släktspråk är meänkieli, som talas i norra Sverige, och kvänska, som talas i norra Norge. Andra släktingar är estniska, samiska och ungerska.

För en svensk kan det finska språket verka obegripligt. Det beror på att finska och svenska inte är släkt. Svenska är släkt med engelska och tyska, vilket går att se på ordförrådet. Eftersom finska hör till en annan språkfamilj, de finsk-ugriska språken och vidare uraliska språk, finns det många skillnader just på ordnivå.

De ursprungliga orden, som är gemensamma för många uraliska språk, är väldigt gamla. De är basord som man har haft behov av i vardagen, vardagsord som kala (fisk), puu (träd) och vesi (vatten). Med tiden har finskan lånat in ord från bland

andra germanska, baltiska och slaviska språk. Över tusen lånord har kommit via svenskan till finskan, exempelvis lasi (glas) och kaappi (skåp). Det finns också finska lånord i svenskan, exempelvis känga (kenkä), pjäxa (pieksu) och pojke (poika). Det internationellt mest kända finska ordet är kanske sauna. Eller sisu.

Skriftspråk och standardisering

Det finska skriftspråket, eller det så kallade **standardspråket**, skapades på 1800-talet i nationalismens anda. Då uppstod det en tvist om de olika dialekternas ställning i Finland. Till sist bestämde man sig för att kombinera västfinska och östfinska dialekter till ett gemensamt finskt skriftspråk. Samtidigt förändrades samhället så snabbt att man blev tvungen att skapa hundratals nya ord i finskan. Det var till exempel vetenskapsord som behövdes; tidigare hade finska använts mest hemma och därigenom var också ordförrådet vardagligt.

Nu mera har skriftspråket en fast ställning och det finns en särskild myndighet i Finland, Institutet för de inhemska språken, som har ansvar för språkvård och ordboksarbete på finska. Sedan 1975 bedrivs språkvård i finska även i Sverige, numera av Språkrådet. Där arbetar man med sverigefinska ordlistor, svarar på språkfrågor, håller föreläsningar och kurser m.m.

Språkets struktur

Man skriver finska med latinskt alfabet. Det finska språket har 8 vokaler och 12 konsonanter:

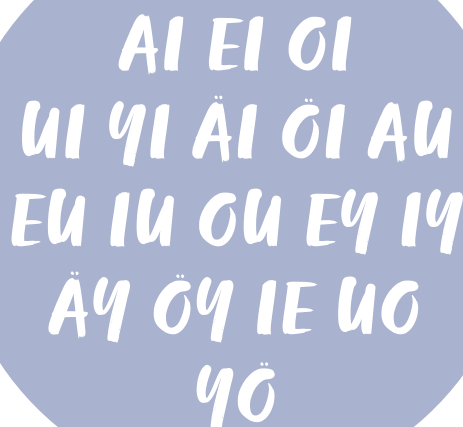
- vokalerna är *a, o, u, e, i, y, ä* och *ö*
- konsonanterna är *d, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t* och *v*.

Bokstäverna *b, c, f, g, q, w, x, z* och *å* finns alltså inte ursprungligen med i det finska alfabetet, men de används ändå i skriftspråket när man skriver utländska lånord.

På finska betecknas korta ljud med en bokstav, långa med två: *pari* (par) respektive *paarit* (bår). Vokaler och konsonanter uttalas långa bara om de dubbeltecknas, dvs. stavas med två bokstäver: jämför *kisa* (tävling) och *kissa* (katt).

Till skillnad från svenskan har finskan ord där både vokaler och konsonanter är långa, till exempel *muuttaa* (att flytta). Det kan till och med finnas tre vokaler i rad. Ett sådant ord är *kauan* (länge).

Diftonger är vanliga. Det är kombinationer av två vokaler inom samma stavelse, eller del av ordet, vilka uttalas så att den ena glider över i den andra. Diftonger finns i ord som *Suomi* (Finland), *hieno* (fin) och *yö* (natt). Finskan har hela arton olika diftonger.

AI EI OI
UI YI ÄI ÖI AU
EU IU OU EY IY
ÄY ÖY IE UO
YO

Ordböjning

Man kan tycka att finska ord är långa. En orsak till det är att långa ljud dubbel-tecknas, en annan att orden innehåller mycket information.

När man bildar ord på finska sätter man ihop olika ändelser och andra orddelar efter varandra, vilket kan leda till långa ord. När vi på svenska använder prepositioner för att berätta var något befinner sig, lägger man på finska till en så kallad kasusändelse som meddelar positionen: *i trädet* heter *puussa* på finska. *Puu* betyder träd och *-ssa* är ändelsen som uttrycker att något finns i trädet.

I stället för prepositioner använder finstalande alltså kasus, som visar hur orden förhåller sig till varandra. Vi använder två kasus på svenska: nominativ (en hund) och genitiv (hundens). Finska använder dem och tretton till, för det finns femton kasus i finska. Färre än tio procent av världens språk har tio eller fler kasus och finska är alltså ett av dem.

Man skiljer inte mellan obestämd form (katter) och bestämd form (katterna) på finska. Man använder inte heller något genus, eller grammatiskt kön, som neutrum (ett) och utrum (en).

Alla verbformer böjs efter person på finska. På svenska säger man exempelvis *jag skriver*. Om man lämnar bort pronomenet *jag* vet man inte längre vem det är som skriver. Men verbet *kirjoitan* på finska uttrycker att *jag skriver*. Det är *-n* i slutet som visar att jag utför handlingen. Om det är vi som skriver heter det *kirjoitamme*.

En finsk specialitet är det så kallade nekningsverbet *ei*, som böjs efter person på samma sätt som andra verb. När man säger *mamma vill inte komma* heter det på finska *äiti ei halua tulla*, men om det är jag som inte vill komma *minä en halua tulla*. Ett sådant nekningsverb finns i högst tio procent av alla världens språk. Många av dem är släkt med finska.

Allt som allt kan man säga att finska ord har åtskilliga böjningsformer. Ett substantiv kan ha drygt 2 000 böjningsformer och ett verb till och med 12 000.

Sverigefinska

Sverigefinskan skiljer sig från den finska som man använder i Finland framför allt just på ordnivå. Det beror på att finskspråkiga personer som lever i det svenska samhället behöver ha finska ord för att kunna prata om typiskt svenska företeelser på finska. Sådana är till exempel *maakäräjät* (landsting) och *esikoululuokka* (förskoleklass). Givetvis finns det fler moderna svenska lånord i sverigefinska än i finskan i Finland, bland annat *fiikata* (att fika), *mobiili* (mobiltelefon) och *pendeli* (pendeltåg). Sverigefinska anses inte vara ett eget språk eller en dialekt, och finskspråkiga personer från Finland och Sverige brukar inte ha svårigheter att förstå varandra.

FRÅGOR

- Varför har många fler finländare flyttat till Sverige än svenskar till Finland?
- Ta reda på vad ordet sisu betyder.
- Ta reda på mer om skogsfinnarna – finns de kvar, var höll de till i Sverige?
- Finska hör till den östersjöfinska språkgruppen. Nämn minst fyra andra östersjöfinska språk.